

DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.1\(37\).2020.201541](https://doi.org/10.18371/fp.1(37).2020.201541)

УДК: 336.72

ІННОВАЦІЇ – ОСНОВНИЙ МЕТОД АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

БОРОВІК Любов Володимирівна

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів
ДВНЗ «Херсонський ДАЕУ»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7200-0497>

e-mail: lyubovborovik2015@gmail.com

Анотація. У статті висвітлені проблеми розвитку інноваційної діяльності суб'єктів аграрного виробництва та звернено увагу державних органів влади на їх недостатній вплив на розвиток аграрної науки. Розроблено механізм державного управління інноваційними процесами аграрної галузі.

Ключові слова: інновації, інноваційні технології, управління інноваційними процесами, аграрне виробництво, інноваційний потенціал, регіон, держава..

Постановка проблеми. Розвиток сільського господарства залежить від темпів переходу його на інноваційну модель господарювання. Але недостатні обсяги отримання прибутків товаровиробниками та незначне державне фінансування наукових закладів сповільнюють перехід галузі на прогресивні методи господарювання, що робить її продукцію низь конкурентною, а аграрні підприємства малорентабельними. Без вирішення цієї проблеми сільське господарство і надалі залишатиметься непривабливим для інвесторів

Аннотация. В статье освещены проблемы развития инновационной деятельности субъектов аграрного производства, а также обращено внимание государственных органов власти на развитие аграрной науки. Разработан механизм государственного управления инновационными процессами аграрной отрасли.

Ключевые слова: инновации, инновационные технологии, управление инновационными процессами, аграрное производство, инновационный потенциал, регион, государство.

та сировинним придатком для іноземних переробних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню проблем інноваційного розвитку сільського господарства присвячено багато наукових праць, у т.ч., таких вчених як В.Г. Андрійчук, В.Я. Амбросов, М.Й. Малік, О.Т. Малій, Т.Р. Побережна, Н.С. Танклевська, П.Т. Саблук, Н.М. Сіренко, О.Г. Шпикуляк. Але незважаючи на незначний вклад вчених у вирішення проблеми підвищення рівня інноваційності аграр-

ної сфери економіки, вона і дотепер є однією з найбільш актуальних.

Мета статті полягає у вирішенні проблеми інноваційного розвитку сільськогосподарства.

Виклад основного матеріалу. Економічна категорія «інновації» трактується вченими неоднозначно. Вперше це поняття описав австрійський економіст Й. Шумпетер, який виділив декілька ознак, які характеризуються [1]: використанням нової техніки та технології, або ж новим забезпеченням ринкового виробництва; впровадженням продукції з новими якостями, використанням нової сировини; зміною організації виробництва та його матеріально-технічного забезпечення; появою нових ринків збуту.

За визначенням О.Г. Шпикуляк, Л.І. Курило, О.М. Супрун інновація – це нове значення, отримане у результаті науково-технічної діяльності, творчої праці, яке набувши форму інтелектуального продукту приймає участь у ринковому обміні [2].

А.А. Пакуліна та А.С. Євсєєв трактують це поняття як «... використання новизни у вигляді нових технологій, видів продукції й послуг, нових форм організації виробництва й праці, обслуговування й управління» [3].

Враховуючи думку цих, а також таких відомих вчених як Г.О. Андрощук, О.І. Волков, М.М. Гаврилюк, М.В. Зубець, Л.О. Мармуль, П.Т. Саблук, Н.М. Сіренко пропонуємо поняття «інновації» розуміти як процес впровадження нововведень у виробництво для створення більш конкурентного продукту: продукції, технологій, послуг, методів і форм управління з метою одержання

соціально-економічного та екологічного ефекту, для більш повного забезпечення потреб суспільства.

До інноваційних ресурсів Л.О. Зайцева та В.В. Юкіш [4] відносять маркетингові, технологічні, нематеріальні, виробничі, кадрові, економічні, фінансові та інформаційно-комунікаційні. Такої ж думки дотримується Т.М. Янковець. Враховуючи особливості сільськогосподарського виробництва, до переліку інноваційних ресурсів, на нашу думку, слід віднести природно-екологічний ресурс та науково-технічний ресурс суб'єктів господарської діяльності. Інноваційний процес повинен бути безперервним, оскільки тільки за умови постійного оновлення технічних засобів, технологій, методів управління, створення сучасних інноваційних виробничих структур можливо здійснювати виробництво конкурентоспроможної продукції та розширювати сегмент її присутності на ринках збуту. Практика показує, що суттєві позитивні зміни у виробництві відбуваються в міру накопичення досвіду господарювання у ринкових умовах та впровадження наукових розробок. Враховуючи напрями розвитку сільськогосподарського виробництва у світі, необхідно вітчизняного товаровиробника орієнтувати на впровадження інноваційних технологій та оновлення застарілої технічної бази. Впровадження інноваційних технологій, пошук ринків збуту інноваційних ідей, розвиток комерціалізації наукових розробок потребує стратегічного наукового планування та управління інноваційними процесами. Формування інноваційних пріоритетів розвитку аграрного виробництва повинно передбачати розро-

бку програмних дій та системи інноваційного забезпечення: вдосконалення соціально-економічних відносин; впровадження ресурсозберігаючих технологій; розвиток організаційно-економічних відносин.

Підґрунтям стратегічного інноваційного розвитку сільського господарства має бути покращення інвестиційного клімату галузі; розвиток продуктивних сил; ринкової інфраструктури; ділової активності підприємств; заохочення науковців з боку держави та приватних виробничих структур до співпраці. Результативність інноваційної діяльності залежить від таких чинників, як система управління інноваційним забезпеченням галузі; готовність суб'єктів господарської діяльності до переходу на інноваційну модель господарювання; готовність усіх учасників інноваційного процесу до активної співпраці.

Інноваційний процес є комплексом використання заходів, які включають

розробку інноваційних програм, використання інноваційного потенціалу з метою їх реалізації та застосування дієвих важелів впливу, що підвищують рівень ефективності використання інвестиційних ресурсів. Механізм управління інноваційними процесами повинен бути таким, де б усі його складові були взаємозалежними. Від синхронності їх дій залежатиме рівень інноваційності підприємства, галузі. Механізм управління може існувати і діяти як відкрита система, на яку впливають зовнішні і внутрішні фактори, гальмуючи або активізуючи інноваційні процеси. Він повинен бути простим і відповідати таким принципам як цілісність, безперервність, системність, взаємодія, рівновага, взаємозалежність. Схематично механізм державного управління інноваційними процесами аграрної галузі на рівні регіону представлено на рис. 1.

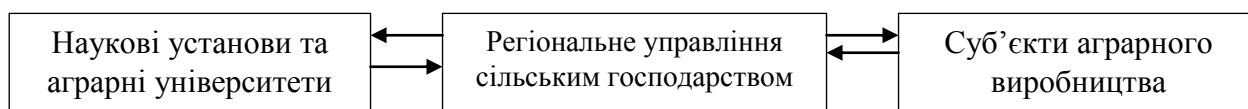

Рис. 1 Механізм державного управління інноваційними процесами аграрної галузі
Джерело: побудовано автором

Виходячи з вищевикладеного можна зробити висновок, що інноваційна система – це складова загальної системи управління сільським господарством на рівні держави, регіону, підприємства, де усі учасники інноваційного процесу беруть активну участь у реалізації державних інноваційних програм і несуть спільну відповідальність за їх виконання.

Перспективний розвиток аграрної галузі визначається її інноваційним потенціалом, техніко-технологічним й структурно-організаційним оновленням, впровадженням досягнень сучасної науки у виробництво. Визначаючи роль науки у інноваційному процесі, Верховна Рада України у своїй Постанові від 11.02.2015р. №182-VIII зазначила, що завдяки стимуляції розвитку світової науки, ринок наукоємкої продукції зро-

стає швидше ніж у 2 рази у порівнянні з темпами росту світової економіки.

Таблиця 1
Фінансування виконання наукових досліджень і розробок у аграрній галузі

Роки	Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок (осіб)			Внутрішні витрати на виконання наукових досліджень і розробок (у фактичних цінах; млн.грн)		
	Усього за галузями	У аграрній галузі	У відсотках до загальної кількості	Усього за галузями	У аграрній галузі	У відсотках до загальної кількості
1	2	3	4	5	6	7
2010	182484,0	14473,0	7,9	8107,1	534,2	6,6
2011	175330,0	12845,0	7,3	8513,4	545,7	6,4
2012	164340,0	11579,0	7,0	9419,9	618,7	6,6
2013	155386,0	11228,0	7,2	10248,5	604,3	5,9
2014	136123,0	10038,0	7,4	9487,5	576,6	6,1
2015	122504,0	9068,0	7,4	1103,6	568,4	5,2
2016	97912,0	7283,0	7,4	11530,7	642,7	5,6
2017	94274,0	7451,0	7,9	13379,3	821,9	6,1
У середньому за 1 рік	141045,0	10496,0	7,4	10211,3	614,1	6,0

Джерело: складено і розраховано автором [11, с.195].

Бачимо, що кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок у аграрній галузі, у середньому за 2010-2017р.р. складає лише 7,4% до усіх галузей країни. До того ж, цей показник зменшився по відношенню до 2010 року на 0,5%. Внутрішнє фінансування наукових досліджень і розробок у сільському господарстві незначне і склало, у середньому за вісім років наших досліджень (2010-2017рр.), 6,0% від загальної суми витрат на ці потреби усіма галузями. Цей показник занадто мізерний у порівнянні з фінансуванням наукових розробок промислових галузей. Тільки медична, суспільна та гуманітарна науки фінансуються гірше аграрної.

І хоча за обсягами витрат на наукові дослідження і їх розробку наша країна відстає від ведучих країн світу, підпи-

сання Угоди про асоціацію з ЄС відкриває перспективи інтеграції вітчизняної науки у європейський дослідницький простір. Аналізуючи розвиток аграрної науки України, слід відмітити, що не дивлячись на те, що за обсягами виробництва й експорту аграрний сектор економіки посідає серед інших галузей одне з провідних місць, обсяги фінансування її є недостатніми [11, с. 191-209].

Практичний досвід господарювання у ринкових умовах підтверджує, що аграрні підприємства, які не приділяють належної уваги інноваційній діяльності «... морально застарівають і вибувають із боротьби за споживача». Тому одним з основних завдань держави на сучасному етапі трансформаційних перетворень має бути поліпшення економічного стану суб'єктів аграрного виробництва шляхом інноваційного оновлення

виробничої бази, активізація пошуків нових структурних угруповань товаровиробників аграрної продукції і переробних підприємств, спрямування їх виробничої діяльності на спеціалізацію та впровадження нових методів управління сільським господарством. Така державна політика сприяла б збереженню і примноженню інноваційного потенціалу у сільському господарстві, забезпечила б можливість виходу країни на рівень високорозвинених держав.

Крім недостатніх обсягів фінансування наукових досліджень і розробок та скорочення кількості наукових кадрів, до чинників, які стримують розвиток аграрної науки слід віднести: слабку фінансову та матеріально-технічну базу суб'єктів виробництва; відсутність дієвого механізму зв'язку між науковими установами і виробничими структурами; відсутність розвинутого ринку інноваційних технологій в АПК; відсутність механізму конкурсного відбору наукових розробок на рівні інноваційних проектів, що впроваджуються у аграрне виробництво; нерозвиненість інноваційних кластерів в аграрній сфері економіки; відсутність ефективних методів фінансування інноваційної діяльності; високі ризики реалізації масштабних наукових досліджень; невисока заробітна плата науковців і відсутність соціальних пільг та ін.

Науково-технологічне забезпечення сільськогосподарських підприємств та ефективне використання виробничих потужностей повинно відбуватись шляхом оновлення виробничих фондів і модернізації технічних засобів. Це дозволить значно підняти рівень механізації і автоматизації виробничих проце-

сів та знизити рівень ручної праці у сільському господарстві. При цьому, зменшиться кількість паливно-енергетичних ресурсів та сировини на виробництво одиниці сільськогосподарської продукції, підвищиться рентабельність агроформувань. Технічні і технологічні зміни обов'язково призведуть до появи нових професій, підвищення кваліфікаційного рівня як робітників так і управлінців. Навчання персоналу і підвищення їх кваліфікації уже тепер є одним з основних чинників економічного і соціального розвитку. Тому на базі вищих навчальних закладів, науково-дослідних інститутів, дослідних станцій та професійно-технічних коледжів необхідно вести підготовку і перепідготовку фахівців, які братимуть участь у реалізації державних і регіональних програм економічного і соціального розвитку. Без належного кадрового забезпечення виконання положень тієї чи іншої програми буде нездійсненою мрією.

Держава повинна впровадити пільгову підтримку підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність та на конкурсній основі приймають участь у реалізації інноваційно-інвестиційних стратегічних проектів. Працівникам вищих освітніх закладів та наукових установ, які беруть безпосередню участь у реалізації економічних і соціальних програм, доцільно запровадити спеціальні заохочувальні грошові доплати, а молодим вченим виділяти пільгове житло та запровадити спеціальні пільги під час захисту кандидатських та докторських дисертацій.

У регіонах необхідно створити спеціальні сайти, які б популяризували інно-

ваційні розробки у розрізі окремих галузей АПК. З боку держави важливим важелем впливу на пошук інноваційної діяльності у галузі могло б також бути пряме фінансування розробок новітніх технологій; пряме фінансування регіональних інноваційних проектів на початкових етапах їх розробок; надання відповідних пільг підприємствам, які займаються реалізацією інноваційних проектів; створення банку інноваційних технологій та ін..

Формуючи стратегію державної політики інноваційного розвитку АПК, необхідно звернутись до досвіду Європейських країн, якими ще у 70-ті роки минулого століття була створена інноваційна Європейська мережа (кластер) з центром у Брюсселі. У цих країнах інноваційними розробками і їх впровадженням займаються, в основному, великі корпоративні структури, які здатні акумулювати значні обсяги фінансового капіталу, залучаючи великі кошти для реалізації масштабних інноваційних проектів.

Для прискореного впровадження інноваційних розробок в країнах Західної Європи, Америці, Японії, Китаї та інших розвинених країнах діють активно дорадчі служби, системи підготовки і перепідготовки працівників сільськогосподарського виробництва. Європейська система дорадчої служби характеризується розгалуженістю приватних дорадчих служб із солідною дослідницькою базою.

Сільськогосподарська сфера виробництва повинна постійно перебувати у стані інтенсивного ресурсно-технологічного оновлення: створення і впровадження інтенсивних технологій, що сприятимуть здешевленню виробле-

ної продукції та підвищенню їх якості; створення великомасштабних наукових технологій, які забезпечуватимуть замкнений, екологічнобезпечний цикл виробництва; впровадження нових систем управління сільським господарством, які б забезпечували високу ефективність використання інвестиційних ресурсів.

Стратегічна спрямованість інноваційної діяльності повинна бути системною і багатовекторною, направленою на підвищення конкурентоспроможності як на внутрішньому так і зовнішньому ринках. Зайнявши ведуче положення в експорті пшениці, ячменю, кукурудзи та сої на світовому ринку, галузь відстає за якістю вирощеної продукції та врожайністю сільськогосподарських культур. Тому, якнайшвидше необхідно звернути увагу на поліпшення стану селекційної роботи, зміцнивши кадровий потенціал та впровадивши додаткове фінансування селекційних програм.

Наші дослідження підтверджують висновки зроблені багатьма іншими науковцями, що одним з основних чинників, який стримує впровадження інноваційних технологій у виробництво, є не тільки відсутність відповідних розробок і сучасних технічних засобів, а й відсутність знань у фермерів при впровадженні новітніх технологій у сільське господарство. Відсутність системи підготовки і перепідготовки кадрів є надзвичайно важливою проблемою. Сучасні технології потребують висококваліфікованих працівників, здатних впроваджувати інноваційні задумки вчених у реальне виробництво. Регіональна і державна економічні політики повинні враховувати це, сприяти поліпшенню

матеріально-технічної бази навчальних закладів та створювати сприятливі умови для підвищення кваліфікації не тільки для спеціалістів, які працюють або працюватимуть безпосередньо у господарствах, а й для професорсько-викладацького контингенту [12]. Підготовка та перепідготовка кадрів для села за програмою, яка б відповідала потребам сучасного підприємництва, тісна їх співпраця з науковими установами, органами державного управління, фінансовими установами, інвестиційними і страховими компаніями сприятиме інтенсифікації сільськогосподарського виробництва.

Висновки. Компаративний аналіз сутності економічної категорії «інновації» з урахуванням особливостей аграрного виробництва надав можливість трактувати це поняття відповідно до напрямів діяльності галузі, як безперер-

вний процес упровадження нововведень у сільськогосподарську сферу економіки країни з метою створення більш конкурентного продукту та отримання соціально-економічного й екологічного позитивного ефекту, забезпечення потреб суспільства в продуктах харчування, а переробних підприємств – у сировині.

Встановлено, що інноваційна діяльність у сільському господарстві потребує збільшення державного фінансування товаровиробників та наукових установ, які повинні не тільки генерувати певні інноваційні ідеї, а й бути активними учасниками реалізації цих ідей у реальне виробництво. Держава також повинна, в першу чергу, забезпечувати фінансову підтримку тих суб'єктів аграрного виробництва, які здійснюючи інноваційну діяльність, приймають активну участь у реалізації інноваційно-інвестиційних стратегічних програм.

Список використаних джерел

1. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия : пер. с англ. Москва: 2007. 864с.
2. Шпикуляк О.Г. Інституції аграрного ринку. Київ: 2009. С.57.
3. Пакуліна А.А., Євсєєв А.С. Інноваційне зростання регіональної економіки в умовах глобалізаційних викликів : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Регіональна, галузева та суб'єктивна економіка України на шляху до Євроінтеграції». Харків: 2017. Ч.3. С.141-143.
4. Юкіш В.В. Вплив креативності та емоційного інтелекту на розвиток лідерства менеджера підприємства. Інноваційна економіка. 2010. №3 (29). С. 58-61. http://archive.nbux.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2012_3/58.pdf.
5. Коюда О.П. Державна політика в інвестиційній сфері. Модели управления в рыночной экономике. Донецк, 2002. С.252-256.

6. Онищенко О.М. Господарства населення: продуктивність, ефективність, перспективи. Київ, 2003. 100с.
7. Боровік Л.В., Танклевська Н.С. Концептуальні засади удосконалення інвестиційної політики розвитку сільського господарства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Ужгород. 2019. Вип.26. Ч.1. С. 24 – 29.
8. Коденська М.Ю. Інтеграція як фактор активізації інвестиційної діяльності. Економіка АПК. Київ. №6. 2006. С. 24-31.
9. Амбросов В.Я., Маренич Т.Г. Великотоварні підприємства як основа впровадження інновацій. Економіка АПК. Київ. №6. 2007. С.14-19.
10. Танклевська Н.С., Олійник В.С. Формування інвестиційної програми регіонального розвитку аграрного сектору. Фінансовий простір. 2019. №1 (33). С. 113 – 120.
11. Боровік Л.В. Інвестиційна політика розвитку сільського господарства України: теорія, методологія, практика : монографія. Херсон. 2019. 292с.
12. Боровік Л.В. Напрями покращення сільського господарстві регіонів Причорноморського економічного району України. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації». Одеса. С.140-141.